

Janšev klon ali Golobova senca? Volivec v brezizhodju

[Sistemske spremembe volilne zakonodaje bi lahko koristile interesu javnega prostora.](#)

[Janez Markeš](#), SP Dela, 5. 7. 2025

Prišel bo oktober, ko bo evropski poslanec **Vladimir Prebilič** vzpostavil novo stranko. Zdaj je začetek julija, ko na primeru **Donald Trumpa** in njegovega »velikega čudovitega zakona« v ameriškem senatu, pa tudi ob večanju vojaških izdatkov ter demontaži solidarnosti v zdravstvu, ves svet vidi, kako lahko učinkuje dvopolni politični sistem. Videl je tudi, kako je Trump prejšnji mesec obšel kongres in na svojo roko ter v interesu sionističnega Izraela napadel Iran.

Staro načelo ZDA, ki še danes kot geslo stoji v grbu države, *E Pluribus Unum*, kar pomeni *Iz mnogih eno*, je ogroženo. ZDA kot nekdanji vzorčne demokracije evropskim demokracijam dokazujejo, zakaj morajo obnavljati, negovati in zavarovati dve vrednoti: socialno demokracijo in kar se da domišljen stik z raznoliko volilno bazo. To velja tudi za Slovenijo.

Kje smo danes

Prebiličeva ideja, tako je povedal, je dati volivcem novo ponudbo, vsaj tistim, ki so razočarani bodisi nad **Golobovo** koalicijo bodisi nad Janševo opozicijo. Pred tem, in v manevru tiči ves skepticizem do Prebiliča, je nekaj podobnega s svojimi Demokrati že storil **Anže Logar**. Slednjemu le redkokdo verjame, da je neodvisen od Janše, sicer pa je s svojimi dejanji in opredeljevanjem do ključnih nacionalnih problemov, od zdravstva do Gaze, že dokazal, da je Janšev klon. Prebilič je podobno tudi že padel na izpitu, ko je v pogovoru za javni medij izrazil potrebo (in željo) po ustreznih signalih »stricev iz ozadja«. S tem je posledično tlakoval predpostavko, da je ustanovitev nove stranke povezana z njimi, odprto pa ostaja vprašanje, kdo v resnici so ti.

Toda poanta današnjega zapisa ni v tem. Ne kaže se namreč sprenevedati, da v Sloveniji, podobno kot v ZDA, politično dogajanje že leta poteka pod steklenim pokrovom dvopolne politike, torej po za zdaj še ne formalizirani logiki večinskega volilnega sistema. Najbolj blaga oblika prepoznavne stvarnosti je, da se različne stranke samodejno prepoznavajo kot levica ali desnica, kvečjemu po želji razvrstiti se levo ali desno od sredine.

Če povemo realistično, pa politična stvarnost in volitve že desetletja potekajo pod vidikom, ali bo z njimi prišel na oblast avtorski »**Janša**« ali »**Nejanša**«. Toda nesrečen slučaj je, da je v Sloveniji od leta 2000 z ustavnim zakonom dopolnjena volilna pravica iz tretjega člena ustave, in sicer tako, da je začelo veljati načelo sorazmernega predstavnštva (proporcionalni sistem).

V ozadju sprejetja te ureditve se je odvijala prava politična drama, kajti konflikt o tem, kakšen volilni sistem naj bi imeli v Sloveniji, se je vlekel vse od leta 1996, ko se je zgodil referendum o volilnem sistemu. Tedaj je SDSS namreč predlagala dvokrožni večinski volilni sistem in referendum se je zgodil po splošnih volitvah, iz katerih je **Janez Drnovšek** na podlagi prebeglega glasu poslanca SKD (**Cirila Pucka**) lahko sestavil vlado. Ustavno sodišče je potem leta 1998 v sporu s še drugimi pobudami presodilo, da je zmagal referendumski predlog, ki se je zavzemal za dvokrožni večinski sistem, torej ta, ki ga je predlagala SDSS. Z ustavnim zakonom je parlament leta 2000 to voljo ljudstva zakonito obšel, in tu smo danes.

Sistematizirati kombinacijo obojega

Dva inštituta, *Inštitut za ustavno pravo*, ki ga vodi **Ciril Ribičič**, in *Inštitut za človekove pravice*, ki ga vodi **Peter Jambrek**, oba sta podpisana kot urednika, sta pred dobrima dvema tednoma izdala knjigo, zbornik, predlog, kako rešiti desetletja trajajoči spor med privrženci proporcionalnega in privrženci večinskega volilnega sistema. Nagibata se k skupni rešitvi, da bi bil za Slovenijo najboljši kombinirani volilni sistem. Knjigo bomo podrobneje predstavili v enih od prihodnjih *Književnih listov*. Poanta predloga se riše na podlagi desetletnih izkušenj, prednosti in slabosti enega in drugega. Deloma tudi na izkušnji Nemčije, ki je sprejela kombinirani volilni sistem, potem ko je poprej imela proporcionalnega. Predvsem pa na podlagi nove domače in svetovne politične stvarnosti, v kateri je zaradi vse bolj prevladujoče neoliberalne ideologije treba na novo premišljevali cilje demokracije.

Vse popisane tegobe so podlaga za današnje politično ozračje v državi dobrega pol leta pred državnoborskimi volitvami. Kot bi že šlo za učinkovanje večinskega volilnega sistema, se politična geometrija pri domala vseh interpretih preračunava pod vprašanjem, ali zdajšnji premier in predsednik stranke Svoboda **Robert Golob** na pomladanskih volitvah še lahko premaga Janeza Janšo ali bi bilo bolje pravočasno vzpostaviti »nov politični obraz«, četudi bi šlo za reciklažo starih.

Kar Ribičič in Jambrek s kolegi in kolegicami dajeta v premislek, je sistematizacija kombiniranega volilnega sistema, ki bi zmanjševal učinke t. i. strankokracije na eni in avtorskih tendenc na drugi strani. V prid večinskemu volilnemu sistemu je dejstvo, da je bolj personaliziran, drugače rečeno, da ljudje vedo in povedo, katerega politika hočejo imeti za predstavnika. V prid proporcionalnemu volilnemu sistemu je dejstvo, da se spoštuje načelo sorazmernosti in da se demokracija ne prelevi v dvostrankarsko areno in ideološko polarizacijo. Ko je zavarovano načelo sorazmernosti, bi bila za zagovornike tega sistema sprejemljiva tudi personalizacija, ki bi bila v prvem delu volitev zagotovljena z večinskim glasovanjem (prvi glas) in pri glasovanju o kandidatih s strankarskih list s prednostnim glasom (drugi glas).

Sistemske spremembe volilne zakonodaje bi nemara lahko pomenile nekaj podobno pomembnega kot obramba javnega zdravstva in sploh širšega javnega prostora.

Od brutalnosti politične ugrabitve

Če slovensko politično stvarnost tega trenutka torej soočimo s predlogom ustavnih pravnikov o kombiniranem volilnem sistemu, pridemo do bistva tega, kar v interesu prihodnje demokracije zahteva nekakšno rešitev. V ravnotežju med obema glasovoma, prvim in drugim, bi po mnenju piscev nastala bolj samonikla, manj strankarsko uniformna ali predvidljiva strukture izvoljenih poslancev v volilnih okrajih na eni strani, na drugi pa bi bila zavarovana sorazmerna sestava celotnega državnega zbora. Še drugače povedano: kombinirani volilni sistem bi na eni strani preprečil škodljiv vpliv na število parlamentarnih strank in stabilnost izvršilne oblasti, na drugi pa bi izboljšal kakovost poslanske sestave, zagotovil enakomerno zastopanost vseh delov Slovenije in pri poslancih spodbudil več odgovornosti.

Toliko o predlogih obeh inštitutov. Pri tem je treba pripomniti, da tovrstno (strokovno) udejstvovanje lahko pomeni pomemben odmik civilne družbe od brutalnosti politične ugrabitve države. Z leti se je namreč okrepil dvojni vtis: da izvršna veja oblasti z državo lahko dela, kar hoče, kajti zakonodajna ji je po »strankokratskem načelu« povsem (neustavno) podrejena, in da politična pola, ki sta bila v zadnjih dvajsetih letih precej poenotena pri privatizaciji države in v prevzemanju neoliberalne ideologije, lahko z državljani delata, kar hočeta, dokler jih lahko slepita s propagando in javnomnenskimi manevri. Mediji so na tnalu take arogance pristali kot prve žrtve.

Sistemske spremembe volilne zakonodaje, ki zasledujejo pomemben cilj obrambe javnega političnega prostora pred politično in plutokratsko ugrabitvijo, bi nemara lahko pomenile nekaj podobno pomembnega kot obramba javnega zdravstva in sploh širšega javnega prostora. Takšna javna debata ima lahko tudi to dobro lastnost, da je lahko neodvisna, da ni umerjena na volitve 2026, temveč šele na naslednje, in je zadosti široka, da ji načeloma ne bi mogli ali smeli nasprotovati niti etabrirana desnica niti levica.

[Ciril Ribičič](#), ustavni pravnik, je zagovornik kombiniranega volilnega sistema.

[Peter Jambrek](#), nekoč zagovornik večinskega volilnega sistema, se zdaj nagiba h kombinaciji dveh sistemov.